

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ А. ВАЙШВІЛИ: СУЧАСНИЙ ВАРІАНТ ПРАВОВОГО ПЕРСОНАЛІЗМУ

О. ЛИТВИНОВ
*кандидат філософських наук,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри
філософії права, історії і культурології
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)*

Розвиток філософсько-правової думки і правознавства взагалі на теренах колишнього Радянського Союзу є цікавою й актуальною проблематикою, оскільки із скасуванням односпрямованого ідеологічного диктату на перший план виходять різноспрямовані творчі пошуки розкріпаченої свідомості. Останнє ж, крім проявів індивідуальних наукових інтересів, демонструє й культурно-історичні підмурки таких пошуків, переважно національно забарвлені. Національна самоідентифікація стає показником належності тих чи інших народів до певного ареалу культур, які в найзагальнішому вигляді визначають як «Схід» та «Захід», або, більш конкретизовано в сучасності, як «азійський» чи «європейський» «вибір», «вектор розвитку», «напрямок руху» тощо. Варіант «євразійства», особливо популярний у Росії, подається як намагання подолати «крайнощі» «західного індивідуалізму» та «східного колективізму». Звичайно, пошуки «середини» ще з часів Аристотеля визнають показником і проявом мудрості, але, як правило, спроби напрацювань у цьому напрямку закінчувалися зануренням у відповідний національно-історичний контекст. Не є нашим завданням розгляд цієї проблеми в цілому, але такий вступ викликано і загальним спогляданням за розвитком правничої та політичної думки у багатьох колишніх республіках СРСР, і ознайомленням із конкретною концепцією відомого сучасного литовського філософа права А. Вайшвілі.

А. Вайшвіла — «габілітований доктор права»¹, тобто доктор юридичних наук, багато років працював завідувачем кафедри філософії права Литовського університету права у Вільнюсі (нині — «Микола Ромеріо Університет»). Сьогодні він — професор кафедри філософії та історії права (таку назву має колишня кафедра філософії права) цього університету і є одним із провідних правознавців Литовської Республіки, праці якого публікуються і в Україні, Росії, Білорусі та Німеччині. Він навчався на юридичному факультеті

¹ У Литві прийнято систему атестації наукових кадрів за зразком Федеративної Республіки Німеччина.

Вільнюського державного університету (1965–1970 рр.), потім захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності «логіка» («Розвиток логічної науки в Литві на початку ХХ століття», 1977). Працював в Інституті філософії АН Литви, Інституті удосконалення вчителів, Литовському університеті права, а в 2002 р. викладав в Університеті м. Кіль (Німеччина) на кафедрі професора Р. Алексі, який, за висловом С. Максимова, «є живим втіленням сучасної філософії права, її персоніфікацією» [1, с. 57]. Литовський правознавець має творчі зв'язки і з Україною, а саме: багато років співпрацює з кафедрою філософії права, історії та культурології Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Крім численних статей, А. Вайшвіла опублікував монографічні дослідження «Розвиток логічної науки в Литві» (1980), «Лібералізм і криза морального буття» (1997), «Соціаллібералізм» (1999), «Історія просвітництва в Шилуві. 1592–1992» (1999), «Концепція правової держави в Литві» (2000)¹, «Правовий персоналізм: теорія і метод (Ідеологія повернення права суспільству)» (2010), підручник «Теорія права» (три видання – 2000, 2004, 2009), збірку наукових статей «Право і демократія. Демократія в Литві: між Сходом і Заходом» (де він є основним автором і укладачем, 2009).

Головною працею професора А. Вайшвіли є фундаментальна монографія, присвячена становленню та розвитку ідеї правової держави в його країні, на основі якої його у 2001 р. було габілітовано на ступінь доктора наук (тобто ним було захищено докторську дисертацію за цією ж темою – «Концепція правової держави в Литві»²). Це багатоаспектне дослідження з авторським баченням вирішення сучасних проблем її розбудови в Литві, суть якого полягає в доведенні необхідності гуманізації самого права й розвитку антропології права. Додатково можна зазначити й те, що автор монографії, спираючись на литовську традицію права, фактично об'єднує її з традицією українською, оскільки в загальновідомі історичні часи таке об'єднання не потребує доказів, хоча суто історичний – ретроспективний – аспект у цьому контексті не є переважаючим. Більш цікавим і важливим виглядає аспект перспективний, пов'язаний із євроінтеграційними сподіваннями України, а для Литви – європейським сьогоденням. Скажімо так: зовсім нефантастичною виглядає перспектива нашого вже четвертого (або навіть п'ятого³) об'єднання в єдиний правовий простір, але вже

¹ Підсумкове «Резюме» цієї монографії (англійською – С. 611–631, російською – С. 632–635) має назву «Правова держава і проблеми її становлення в Литві (Пошуки правової ідеології)».

² Див.: «Концепція правової держави в Литві» (литовською мовою: [2]). Автореферат (англійською мовою: [3]) оформлено також за німецьким зразком, що є близьким до радянського зразка доповіді, коли докторський ступінь надавався на підставі «сукупності наукових праць». У претендента на габілітацію доктора А. Вайшвіли у списку публікацій («List of author's published scientific works which deals with problems of the habilitation work») указано 20 «головних публікацій» («A. Main publications»), із них 2 монографії (63 та 648 стор.) та 18 «інших публікацій» («B. Other publications»), із них 3 монографії (131, 60 та 152 стор.).

³ Є історичні свідчення, які сформуvalи відповідну думку стосовно єдиного коріння литовців та слов'ян, згідно з якою приблизно за п'ять століть до Р. Х. «слов'яни склали одне ціле з литовцями», що дає змогу називати ці племена «литво-слов'янами» (див.: [4; 6]). Маємо на увазі потім, звичайно, польсько-литовський період, Російську імперію і Радянський Союз.

на дещо інших — загальноєвропейських культурно-ціннісних началах, принциповим фундаментом яких є антропологічний підхід. Ці начала є основою міркувань литовського філософа права, який у своїх працях намагається поєднати досягнення литовської, англійської, німецької, американської, російської тощо думки для створення підґрунтя сучасної правової системи у своїй країні [3, с. 4–8]. І саме з цих позицій він досить жорстко піддає критиці реальний стан у цій сфері життя як у Литві, так і в інших країнах, зокрема країнах Європейського Союзу, наполягаючи на необхідності осмислення права як феномена культури, який сутнісно є вираженням, а функціонально — інструментом захисту людини як найвищої світової цінності. Сам дослідник свою концепцію права називає правовим персоналізмом. Її коротке викладення і є метою цієї статті.

Як один із сучасних варіантів антропології права, що розробляється в межах загальноєвропейської традиції з урахуванням традиції національної, концепцію А. Вайшвіли нещодавно було розглянуто автором цих рядків [5]. В українському правознавстві погляди литовського філософа права спеціально не досліджувалися, що зумовлює наукову новизну теми цієї статті. Можемо лише зазначити її опосередкований зв'язок з історико-біографічними дослідженнями вітчизняних науковців М. Альчук, В. Бігуна, М. Гуренко-Вайцман, Г. Демиденка, О. Мироненка, О. Скакун, І. Усенка, Ю. Шемшученка та інших, з історико-правовими розвідками, присвяченими Литовським статутам та їхній ролі в історії України, коли розглядалися їхні положення та дія в українському суспільстві такими авторами, як О. Атоян, О. Вівчаренко, В. Кульчицький, Ю. Лобода, А. Ткач, Б. Тищик, М. Чубатий та інші, відображення окремих проблем правового персоналізму у працях таких фахівців, як О. Бандура, М. Козюбра, О. Костенко, С. Максимов, О. Петришин, С. Погребняк, П. Рабінович, В. Шкода та інші.

Свої міркування А. Вайшвіла починає з того, що з відновленням у 1990 р. державної незалежності Литва відновила і своє право на самостійне управління, а тому виникло питання, якої форми має набрати державне життя, щоб воно максимально сприяло захисту прав людини та стабільному соціально-економічному прогресу [2, с. 22–23]. Такою формою було обрано модель правової держави, але втілення її в життя потребує усвідомлення того, які можливості це надає гуманізації суспільних відносин. Правову державу він розглядає як організацію захисту й здійснення прав людини, яка на шляху до цієї мети пройшла три стадії свого розвитку: від держави законності до держави панування права (правової держави), а потім до соціальної правової держави. Змістовними ознаками правової держави А. Вайшвіла вважає такі, в яких формулюються стратегічні ціннісні цілі: пріоритет прав людини, ідея національного суверенітету, громадянське праворозуміння, верховенство правового закону, наявність громадянського (відкритого) суспільства. Формальними ознаками є судово-конституційний та судово-адміністративний нагляд за діяльністю державної влади, розподіл влади на незалежні гілки, захист прав людини в незалежному суді, взаємна відповідальність держави і громадян тощо. Він зазначає, що в умовах ринкової економіки певна частина не може бути забезпечена основними правами навіть на мінімальному рівні. За панування права вони можуть користуватися лише такими суб'єктивними правами, які можуть легалізувати виконан-

ням відповідних обов'язків. Надання допомоги цим людям не витікає з сутності права, оскільки право є лише справедливим, але не милосердним. Втім, без допомоги ці люди за наявності всіх конституційних прав залишаються фактично без прав, що робить їх реальною силою, що дестабілізує суспільство, а звідси стає зрозумілою роль соціальної солідарності, яка має доповнювати принцип панування права. Литовський вчений звертає увагу на внутрішню суперечність правової соціальної держави, оскільки крім гуманізації людських відносин у такому підході закладено й сили саморуйнування, у цьому він вбачає «майбутні проблеми прав людини і самої соціальної держави як реальності, що набувається і втрачається» [2, с. 633]. Зазначимо, що події в Європейському Союзі декількох останніх років, що пов'язані з ситуацією, яка склалася у Греції та деяких інших країнах, яскраво підтверджують цю думку-попередження А. Вайшвіли, хоча, як уявляється, цій кризі сприяли й культурно-історичні чинники, коли в соціальній сфері принципи милосердя перейшли межу раціонального і переродилися у принципи паразитизму. Немає сумнівів, що аналогічні процеси маємо і в нашій країні, правда, з дещо іншим «акцентом»: соціальний паразитизм стає наслідком не стільки принципу милосердя, скільки принципу політичної доцільності, який відверто нераціонально втілюється в праві й фактично його спотворює

А. Вайшвіла виходить з того, що однією з основних передумов правової держави є соціальна якість самого суспільства, а саме: його відкритість. Звичайно, тут він спирається на відому працю К. Поппера [6], правда, дещо «юридизує» визначення «відкритого суспільства», говорячи про «відкритість суспільного порядку» і відразу ж знаходячи аналогії в історії правової думки Литви [2, с. 105]. Пропонується таке розуміння «відкритості суспільного порядку»: це «стан суспільства, коли інтерес будь-якої соціальної групи може «входити» в цей порядок і визначати його зміст, характер на основі соціального компромісу з інтересами інших соціальних груп» [2, с. 634]. Тоді і право долає позитивістський імператив підкорення виключно владі та потребам поточної політики держави, оскільки останнє, як зауважує А. Вайшвіла в іншій своїй праці, навіть етимологічно суперечить як поняттю права (що виходить зі справедливості), так і поняттю політики (що виходить зі здійснення справ держави в інтересах усіх громадян) [8, с. 286]. Він нагадує про те, що Європа відмовляється від традиційного трактування права лише як засобу здійснення політики і цілком визначається в тому, що політика повинна підкорятися праву, тобто правам людини. Тобто йдеться про відмову від позитивістського розуміння й тлумачення права, коли у формі законотворчості об'єктивуються інтереси не всього суспільства, а лише тих соціальних груп, які переважають в економічному та політичному житті. Ця неприродність права зумовлена не раціональним обговоренням, яке лежить в основі домовленостей і компромісів, а перевагою сили, що є за своєю сутністю явищем ірраціональним, а в державному житті породжує волонтаризм з усіма відомими непривабливими наслідками аж до тоталітаризму.

Демократичне право спирається на однаковому визнанні інтересів усіх членів суспільства та відмові «від селективної точки зору» [8, с. 287], а тому його зміст визначається значною мірою й чинниками позадержавними, що зумовлює

його компромісний характер. Юридичного узагальнення з урахуванням принципів ринкової економіки та демократичного устрою суспільства потребують також фактори, які сьогодні класифікуються як «зіткнення цивілізацій», а також недостатня увага до питань справедливості в умовах глобалізації. «Поверненню справедливості в право», як вважає вчений, допоможуть пошуки нового методологічного підходу, який має спиратися на відповідь на запитання: «з чого слід починати пізнання права — з індивіда або держави, з суб'єктивного або об'єктивного права?» [8, с. 289]. Він приєднується до позиції, яка спирається на перевагу окремої особи та на теорії «суспільного договору», і пропонує «модель чотирьох аксіом», які мають набути юридичної форми, щоб стати загальними правилами цивілізованого спілкування. Формулюються вони так.

1. Приоритетність особи щодо держави або інших соціальних утворень; правова рівність осіб (життя, свобода або інші цінності одного індивіда не є більш вагомими, ніж життя і свобода іншого).

2. Кожна особа не є з культурного погляду самодостатньою для задоволення всієї різноманітності своїх інтересів.

3. Необхідність подолання цієї культурної недостатності примушує людину до різноманітних стосунків з іншими людьми — обмінюватися послугами (засобами здійснення своїх інтересів).

4. Вільні та рівноправні люди не можуть обмінюватися послугами інакше, як на основі еквівалентності [8, с. 289–290].

Еквівалентність взаємних послуг юридизується у формі права, і тому воно не може бути визначеним інакше, як єдність або, як мінімум, рівновага прав і обов'язків. А. Вайшвіла наполягає, що тільки таке відношення є адекватною юридичною формою вказаного обміну, а тому можна говорити про об'єктивність запропонованої моделі чотирьох аксіом, оскільки вона виникає як результат соціальних відносин, що складаються природним шляхом і детерміновані потребами виживання й існування тих же осіб. Ця модель методологічно зобов'язує починати пізнання права від індивіда, а значить — і від суб'єктивного права як такого. Звідси витікає, що визначення права не може бути довільним і що воно «виявляється» у стосунках взаємного обміну послугами різних індивідів, а якщо виходити з пріоритету об'єктивного права, тоді стає незрозумілим, який характер має право. Залишається лише ставати на позиції етатизму і юридичного позитивізму, а визначення права як правил, які встановлюються державою й забезпечуються її ж примусом, не дає змоги відрізнити демократичне право від права тоталітарних режимів.

Першочергове значення суб'єктивного права примушує виходити з його специфіки, яка значною мірою є зумовленою прагненням індивіда убезпечити свої інтереси від загроз інших членів суспільства, оскільки не всі вони можуть виступати щодо нього лише як партнери з обміну послугами. І це змушує всіх погоджуватися з вимогою утримання від поведінки, яка може бути небезпечною для інших, а взаємні зобов'язання легалізують таку вимогу. Так, право вносить у суспільне життя злагоду і співробітництво, оскільки суб'єкт будь-яких претензій на будь-що повинен свою вимогу збалансовувати з власним зобов'язанням визнати аналогічну вимогу інших. Таким чином, класичне Кантове визначення права як сукупності умов, що обмежують прояв свободної

волі однієї особи щодо іншої, наповнюються більш конкретним змістом, а професор Вайшвіла зауважує, що так логічно обґрунтовується запропоноване ним визначення права як вимоги достойної поведінки й зобов'язання такої поведінки [8, с. 292].

Свою позицію професор Вайшвіла обґрунтовує не тільки з логічної точки зору, а й з етичної, розглядаючи право як єдність егоїзму та альтруїзму через їхній діалектичний зв'язок, а з юридичної точки зору — як діалектичну єдність прав (дозволів, суб'єктивних вимог) і обов'язків (повелінь, наказів). У зв'язку із цим він звертає увагу на те, що вимога достойної поведінки є невід'ємною від зобов'язань, і відмова від зобов'язань таким чином означає й відмову від відповідного суб'єктивного права, яке гарантувалося цим зобов'язанням. Порушення зазначеного діалектичного зв'язку означає, що суб'єктивне право, відділене від зобов'язання, втрачає свою тотожність і перетворюється на свою протилежність — на привілею (А. Вайшвіла називає це агресією проти «ближнього»), а зобов'язання, відділене від права, трансформується в повинність (а це він називає експлуатацією, поневольненням особи на користь інших осіб або державних інституцій) [8, с. 294]. У демократичному суспільстві право виключає і перші, і другі, привілеї може бути лише категорією позитивного права, коли держава, проявляючи свавілля, видає неправові закони, оскільки це суперечить сутності права як правової рівноваги.

Іншою стороною єдності прав і обов'язків є вираження його в «суспільному договорі», конвенціональність є сутністю демократичного права, оскільки завдяки такому фундаменту воно і створює умови, і підтримує здатність людей співіснувати злагоджено. Ця форма договору надає праву здатність до соціалізації та гуманізації суспільних відносин, або, інакше кажучи, гуманізм права отримує пояснення насамперед суто людське, персоналістичне, а не суспільне, соціологічне. Повертаючись до проблем сучасного праворозуміння та визначення права, зазначимо, що А. Вайшвіла дотримується точки зору, яка існує у філософії права (зокрема, на ній наполягає й Е. Соловйов [7]) і згідно з якою про право ми можемо говорити лише починаючи з Нового часу, а до того йдеться про історію законів А. Вайшвіла прямо заявляє: «Історія права, по суті, починається лише з демократичним устроєм: історія права є молодою, а історія законів сягає споконвічних часів переходу від традиційного суспільства до цивілізації» [8, с. 297]. Це, на його думку, прояснює також і тезу про те, що специфіка сучасного об'єктивного права витікає зі специфіки суб'єктивного права взагалі. А тому запропонований ним підхід праворозуміння він сам називає «правовим персоналізмом, оскільки право сприймається насамперед як таке, що виникає не з державної волі, а з природних потреб особистості та з еквівалентного обміну послугами між вільними і рівноправними людьми» [9, с. 21]. З такої точки зору в більшості випадків не держава у вигляді законів наділяє людину суб'єктивним правом, а сама особистість набуває таке право на основі своєї культурної активності через виконання певних зобов'язань щодо інших членів суспільства. Крім того, правовий персоналізм, обґрунтовуючи пріоритетність суб'єктивного права і пов'язуючи його специфіку з єдністю прав (дозволів) і зобов'язань (повелінь), водночас має на увазі конструювання специфіки об'єктивного права в основному за зразком специфіки суб'єктивного

права. Це буде вимагати від законодавця, щоб закони були не просто правилами поведінки, а правилами, які набувають форми прав та обов'язків, тобто форми соціального компромісу. Обмін послугами стає основною функцією такого суспільства й основним змістом людського спілкування. А право, яке набуває форми рівноваги прав і обов'язків, стає дійсною юридичною формою такого обміну, що спирається на культурні підмурки цього суспільства. І тоді стає найважливішим ось що: правовий персоналізм і в змістовному плані конструюється як метод, який сприяє поверненню справедливості в право, зокрема й через подолання абсолютизації формалізму правового позитивізму, оскільки така абсолютизація слугувала основою виключення проблеми справедливості з права й заміни її проблемою абстрактної законності.

Останнє є втіленням зацікавленості тоталітарних політичних режимів у пріоритеті об'єктивного права, оскільки кінцевою цінністю визнається не окрема людина, а держава. Загальність правил поведінки вважається суттєвою ознакою правової норми, що є зрозумілим, оскільки право в таких умовах створюється тільки державою. Тому важливим є не зміст права, а тільки сам факт, що право — це правило поведінки, яке є обов'язковим у певному суспільстві, оскільки людина не має можливості набути право всупереч державній волі. Звідси логічно витікає, зауважує А. Вайшвіла, що юридичний етатизм завжди повинен мати в основі пріоритет об'єктивного права та емпіричного позитивізму, оскільки тоді підкреслюється не зміст правил поведінки, а саме правило як таке, тобто абстрактна форма. Відповідно юридичний позитивізм водночас має бути й нормативізмом. Учений виокремлює чотири ознаки, які в юридичному позитивізмі завжди вважалися основними і достатніми ознаками права як правової норми. Це «нормативність (не заглиблюючись в її зміст), загальність повелінь, обов'язковість та забезпеченість державним примусом» [8, с. 300].

Зовсім інакше, говорить литовський правознавець, є у демократичній державі, де кінцевою цінністю є не інтереси держави (певного класу), а особистості. Відповідно здійснюється повернення до «природного» порядку, оскільки він формується насамперед відносинами між вільними особистостями, а тому право може бути лише правом (правами) людини (індивіда). Ця пріоритетність прав людини вже потребує, щоб праворозуміння виходило з суб'єктивного права: «таке право в більшості випадків не є «дарованим», і ним не «наділена» людина (оскільки людина може бути наділена тільки правоздатністю), воно набувається виконанням відповідних зобов'язань» [8, с. 300–301].

З таких позицій А. Вайшвіла розглядає і проблему недієздатності, яка в умовах визнання прав людини «другого покоління» насичує право і закони моральністю через милосердну природу цього підходу (прав без відповідної кількості обов'язків). Він також показує, як діалектика основних положень його концепції дає змогу пояснити й долати активність кримінальної агресії та її легалізації, що яскраво демонструють можновладці країн пострадянського простору. Це дозволить також, на його думку, соціалізувати егоїстично налаштованого індивіда, оскільки вказана єдність є вельми доступною буденній свідомості. Цікавими є й його пропозиції в галузі державного управління, але все це потребує спеціального розгляду, зазначимо лише, що багато чого з висновків литовського правознавця стосується й становища в нашій країні.

Останні аспекти його концепції розглядаються в окремих розділах монографій і статтях, які видано в основному литовською мовою. Цей же огляд здійснено переважно на основі російськомовних [8; 9] та англomовних текстів, виступів А. Вайшвілі на наукових конференціях у Луганську та Вільнюсі, а також особистого спілкування з литовським філософом права.

Серед висновків, які можуть привернути увагу вітчизняних дослідників, слід виокремити, на наш погляд, такі.

Запропонована концепція має досить значний евристичний потенціал, а тому слід ознайомитися більш докладно і з іншими її аспектами.

У цій концепції продемонстровано точку зору, що відображає ціннісні орієнтації західного ареалу культур («Заходу») з їхньою домінантою індивідуалізму, гуманізму, критичного раціоналізму, заохоченням активності людини та відображенням їх у юридичному оформленні новочасної ідеї невідчужених природних прав людини. Так, в Україні постановка питання щодо пріоритету прав людини є вже конституційною нормою, і важливим є те, що її декларативність, на що звертає увагу академік НАПрН України П. Рабінович, долається конкретною розробкою проблем прав людини в контексті європейського (тобто «західного») досвіду [10].

У цій концепції також продемонстровано потужні методологічні можливості діалектики не в її редукованому та ідеологізованому (ленінсько-сталінському) варіанті, а у варіанті автентичному, науковому (гегелівсько-марксовому): останній є для переважної більшості наших науковців з різних причин фактично невідомим та «затабуваним», про що говорив видатний український філософ, Лауреат Шевченківської премії С. Кримський [11].

Можуть бути ще висновки з вищевикладеного, а також критичні зауваження щодо окремих положень запропонованої концептуальної точки зору на сутність права. Тут слід сказати, що автор концепції правового персоналізму завжди був вдячним за конструктивну критику і плідний діалог.

І останнє. Уявляється, що звернення до сучасної правознавчої (в цілому) і філософсько-правової (зокрема) думки колег із країн, які були колись єдиною державою, дозволить отримати досить цікаві та корисні результати, насамперед у розумінні права як феномена культури, і більш адекватно осягнути все багатство смислів, що закладені й існують у цьому терміно-понятті, категоріальний статус якого не викликає сумнівів уже багато століть.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Максимов С. И. Концепция дуальной природы права Роберта Алекси // Максимов С. И. Філософія права : сучасні інтерпретації : вибрані праці : статті, аналітичні огляди, переклади (2003–2010). — Х. : Право, 2010. — С. 56–66.
2. *Vaišvila A.* Teisin s valstybės koncepcija Lietuvoje. — Vilnius, 2000. — 648 p.
3. *Vaišvila A.* Conception of the State Ruled by Law in Lithuania : Summary of the research report presented for habilitation / Field : social sciences, Law (01S1). — Vilnius, 2001. — 50 p.
4. *Трачевский А.* Русская история. — Часть 1. — 2-е, испр. и расш. — СПб., 1895. — 481 с.

5. Литвинов О. М. Концепція правового персоналізму Альфонсаса Вайшвілі // Вісник Луганського державного ун-ту внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. — 2011. — Вип. 3. — С. 5–15.

6. Поттер К. Открытое общество и его враги. — Т. 1 : Чары Платона ; Т. 2 : Время лжепророков : Гегель, Маркс и другие оракулы / пер. с англ. ; под ред. В. Н. Садовского. — К. : Ника-Центр, 2005. — 800 с.

7. Соловьев Э. Ю. Личность и право // Соловьев Э. Ю. Прошлое толкует нас (очерки по истории философии и культуры). — М. : Политиздат, 1991. — С. 403–431.

8. Вайшвила А. Правовой персонализм как аксиологическая теория и как методология правопонимания в современном демократическом обществе // Проблемы философии права : сборник статей ; под ред. А. Н. Литвинова. — Луганск, 2006. — С. 285–305.

9. Вайшвила А. Правовой персонализм (к поиску современного правопонимания) // Личность и правовое регулирование: творческие поиски раскрепощенного сознания (философия права на постсоветском пространстве) : монография. — Луганск, 2006. — С. 8–29.

10. Рабинович П. Європейський дороговказ гуманізму (до 60-річчя прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) // Антропологія права : філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : статті учасників Міжнародного «круглого столу». — Л., 2010. — С. 7–11.

11. Чайка Т. Бесіди з Кримським. Читаючи Гегеля і Маркса // Філософська думка. — 2011. — № 3. — С.103–111.

Литвинов О. М. Філософсько-правова концепція А. Вайшвілі: сучасний варіант правового персоналізму

Анотація. Як яскравий приклад філософсько-правової думки на пострадянському просторі у статті розглядається концепція правового персоналізму відомого литовського правознавця А. Вайшвілі. Він пропонує варіант тлумачення і формування права в сучасному демократичному суспільстві на основі рівноваги (балансу) прав і обов'язків, а також доводить необхідність переваги суб'єктивного права над об'єктивним у правовій державі, оскільки тоді від особистості як свідомої істоти буде залежати її правовий статус. Останнє включає питання сутності привілеїв як агресії проти суспільства тощо, які методологічно спираються на запропоновану литовським філософом права модель «чотирьох аксіом» як правил цивілізованого спілкування, які мають набути юридичної форми.

Ключові слова: персоналізм, суб'єктивне право, об'єктивне право, рівновага (баланс) прав і обов'язків, правова держава, привілей, «модель чотирьох аксіом», права людини.

Литвинов А. Н. Философско-правовая концепция А. Вайшвилы: современный вариант правового персонализма

Аннотация. Как яркий пример философско-правовой мысли на постсоветском пространстве в статье рассматривается концепция правового персонализма известного литовского правововеда А. Вайшвилы. Он предлагает вариант истолкования и формирования права в современном демократическом обществе на основе равновесия и баланса прав и обязанностей, а также доказывает необходимость превалирования субъективного права над объективным в правовом государстве, поскольку в таком случае от общественной личности как сознательного существа будет зависеть ее правовой статус. Последнее включает вопросы сущности привилегий как агрессии против общества и др., которые методологически опираются на предлагаемую литовским философом права модель «четырёх аксиом» как правил цивилизованного общения, которые должны обрести юридическую форму.

Ключевые слова: персонализм, субъективное право, объективное право, равновесие (баланс) прав и обязанностей, правовое государство, привилегия, «модель четырех аксиом», права человека.

Lytvynov O. A. Vaishvila's conception of Legal Philosophy: The Modern Version of Legal Personalism

Summary. As a striking example of philosophical and legal thought on the post Soviet area in the article it is considered the concept of legal personalism of famous Lithuanian lawyer A. Vaishvila. He offers the variant of interpretation and formation of law in modern democratic society on the basis of balance of rights and duties and also proves the necessity of supremacy of subjective law under objective one in legal state as in this case from public personality as conscious being the legal status of this personality will depend on. The last includes the questions of solving the essence of privileges as aggression against society, etc., which methodologically leans on the proposed by Lithuanian philosopher of law model four axioms as rules of civilized communication, which must receive juridical form.

Key words: personalism, subjective law, objective law, balance of rights and duties, legal state, privilege, model of four axioms, human rights.